

УДК 339.56.055:339.94

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/176-7>**Чала В. С.**

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки
та публічного управління і адміністрування,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2233-2335>

Дятлова Н. В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри девелопменту нерухомості, обліку та маркетингу
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8008-2178>

Кучин І. О.

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Chala Veronika, Zaharchenko Nataliya, Kuchyn Illia
Pridniprovska State Academy of Civil Engineering and Architecture

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті проведено дослідження динаміки інтернаціоналізації будівельної галузі України за останнє десятиліття. Розкриті причини поганої представленості вітчизняних компаній на світовому ринку, обґрунтовані пріоритетні напрями політики євроінтеграції для будівельного ринку. Проаналізована динаміка руху капітальних інвестицій за рахунок іноземних резидентів та інших ключових показників інтернаціоналізації будівельної галузі, таких як експорт, імпорт, сума прямих іноземних інвестицій в будівельній галузі та зовнішньо-торгівельний оборот у будівництві. Представлено результати розрахунку авторського індексу інтернаціоналізації будівельної галузі та визначено, що для покращення ситуації в галузі, необхідно спрямувати державну політику на підвищення якісного та кількісного рівнів експортного потенціалу. Особлива увага має бути сконцентрована на перспективному освоєнні світових ніш зеленого будівництва і високотехнологічних будівельних технологій та залученні іноземних інвестицій для переоснащення, впровадження інноваційних рішень на будівельних підприємствах. Визначені ключові фактори впливу окремо на прямі іноземні інвестиції та експорт в будівельній галузі, так і в цілому на комплексний показник інтернаціоналізації будівельної галузі.

Ключові слова: інтернаціоналізація, будівельний ринок, імпорт, експорт, прямі іноземні інвестиції, індекс інтернаціоналізації галузі.

INTERNATIONALIZATION OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY OF UKRAINE: CURRENT STATE AND PROSPECTS

The article examines the dynamics of internationalization of the construction industry of Ukraine over the past decade. The reasons for the poor representation of domestic companies in the world market are revealed, the priority directions of the European integration policy for the construction market are substantiated. The dynamics of capital investment due to foreign residents and other key indicators of internationalization of the construction industry, such as exports, imports, the amount of foreign direct investment in the construction industry and foreign trade turnover in construction are analyzed. The results of calculations of the author's index of internationalization of the construction industry are presented. It shows that despite steady growth until 2013 and falling after political events in Ukraine, the situation stabilized briefly in 2016, followed by a sharp decline that continues to this day due to a number of global events such as the semiconductor crisis and the COVID-19 pandemic. It is determined that in order to improve the situation in the industry, it is necessary to direct state policy to increase the qualitative and quantitative levels of export potential. Particular attention should be paid to the development of promising global niches in construction, starting with production technology, where you need to focus on sustainable construction, or using software, blockchain technology, the Internet of Things both on and off the construction site, as well as obvious future benefits of investing in drone and robotics technology to do more routine or hazardous work and protect workers from potential risks, and to make full use of high-tech construction technologies and attract foreign investment to re-equip and implement innovative solutions in construction companies. The key factors influencing foreign direct investment and exports in the construction industry are identified, the projection of results as key indicators on which the comprehensive indicator of internationalization of the construction industry depends, allowed to reasonably identify indicators that most affect the index.

Keywords: internationalization, construction market, import, export, foreign direct investment, industry internationalization index.

JEL classification: F10, F21, F23, F29

Постановка проблеми. Будівельна галузь завжди була і залишається однією з ключових складових господарського комплексу країни, яка тісно пов'язана зі всіма галузями, впливаючи на розвиток вітчизняних виробничих, торгових, бізнес-інфраструктурних, жит-

лових потужностей та є одним з головних індикаторів зростання чи занепаду економіки. Використання зовнішнього фактору в умовах поглиблення економічної глобалізації в світі справляє визначальний вплив на підвищення ефективності та розширення госпо-

дарської діяльності, в тому числі інтернаціональної, в цьому принципово важливому секторі національної економіки. Розвиток інтернаціоналізації будівельного ринку є об'єктивним процесом, особливо в умовах європейської інтеграції України. Подальший її стратегічний розвиток має збільшити виробництво в будівельній галузі, дозволити фірмам спеціалізуватися – і збільшити інтенсивність досліджень і розробок, інновацій та капіталу у своїй продукції, полегшити новим компаніям почати конкуренцію з усталеними лідерами. Стратегічне керування інтернаціоналізацією галузі, дасть можливість вітчизняним виробникам більш конкурентоспроможено представляти свої послуги на світовому ринку та залучати для цього передові технології та інвестиції з-за кордону. Для комплексного аналізу динаміки інтернаціоналізації вітчизняного будівельного ринку, факторів впливу та перспектив даного процесу бракує методологічного підходу та сучасних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя дослідження сформувавши напрями дослідження провідних вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких І. Аванесова, Р. Акофф, Л. Антонюк, К. Безчасний, В. Беренс, О. Гохберх, П. Ільчук, В. Курятник, М. Литвин, Д. Лук'яненко, Т. Мельник, Ю. Орловської, А. Поручника, В. П'ятницького, О. Рогача, А. Румянцева, В. Сіденка, С. Сіденко, О. Скаленка, В. Степаненка, А. Філіпенка, Т. Циганкової, В. Чужикова. Тематику міжнародної торгівлі та іноземних інвестицій в галузі будівництва розробляли численні вітчизняні вчені, серед яких необхідно зазначити В. Биба, Л. Калініченко, Л. Кулікова, В. Лаговський, О. Латишева, Т. Паянок, Ю. Сидорова, К. Оуд.

Високо оцінюючи внесок вище названих вчених, необхідно зазначити, що приділено недостатньо уваги проблемам стратегічного управління процесом інтернаціоналізації як передумовою ефективного розвитку будівельної галузі в умовах підвищення рівня міжнародної мобільності факторів і результатів будівельного виробництва, зокрема відсутня методологія комплексної оцінки інтернаціоналізації для цієї галузі як основа інформаційно-аналітичного забезпечення відповідного управління.

Мета статті полягає в системному аналізі складових сучасного процесу інтернаціоналізації будівельного ринку України та оцінці факторів і перспективних напрямів його зміни в майбутньому.

Виклад основного матеріалу. Дуже мала кількість українських будівельних компаній, які працюють за кордоном. Основні причини: ринок і так розділений, дозволи на житло важко отримати через особливості бізнес-процесу в кожному регіоні, а ускладнюється це браком кадрів. Набирати працівників на місці коштує дорого, а привезених фахівців є ризик втратити через дії конкурентів. Тому сам факт інтернаціоналізації галузі постає з проблемами з обох боків, що іноземним компаніям в Україні залишається надавати послуги лише як вузько-направлені спеціалісти, коли об'єкт вимагає відповідної кваліфікації, чи як консультанти та спостерігачі за виконанням нормативів. Для більш повного розуміння картини, обов'язково розглядати будівельну галузь не тільки як підрядників, виконуючих фізичну та механізовану роботу, а й розумової праці архітекторів, конструкторів, технологів, проекту-

вальників, а й як робота без якої не виконати зведення об'єктів, такі як виробництво будівельних матеріалів, сфера послуг, та ін.

Хоча вже давно тенденцію повної інтеграції Української будівельної галузі до європейського рівня, що відображається як і в нормативах, так і на ринках збуту, так і в мімікрії алгоритмів розрахунку та роботи основних напрямів галузі. Що власне не дивно, адже Європа цінна для України, як найближчий, і один із найважливіших для розвитку економіки, центру глобалізації [1]. Незважаючи на це, є кілька успішних прикладів, коли іноземна компанія все ж таки прийшла на ринок України, і тепер надає послуги, з якими не завжди можуть змагатися вітчизняні виробники, наприклад будівництво станцій метро в місті Дніпро компанією Limak, виробництво будівельних матеріалів компаніями HeidelbergCement та Henkel Group, полімерні вироби REHAU Group, зведення нового безпечного конфайнменту компанією Novarka, будівництво Донбас Арени компанією ENKA, монтування гідроагрегату компанією CNEEC на Дністровській ГАЕС, чи інфраструктурні проекти участь в яких брали фірми Todini Construzioni Generali S.p.A, JSC Evrascon та Xinjiang Communications Construction Group Co., Ltd.

Капітальні інвестиції за рахунок іноземних резидентів склали у 2011 році 4.8 млрд. дол. США, в 2012 році зменшились майже в три рази до відмітки 1.7 млрд. дол. США, а в 2014 цей показник виріс в шість разів відносно 2012, досягнувши позначки 10 млрд. дол. США. Вже після декількох років спаду, починаючи з 2018, показник залишився на відмітці 5 млрд. дол. США [11].

Використання якогось відносно універсального інструменту для вимірювання інтернаціоналізації галузі є досить зручним для забезпечення комплексного аналізу, порівняльності та визначення факторів підвищення ефективності цього явища [5]. З огляду на вищевикладене, було запропоновано використати індексну методику з рівноважним значенням одиничних індикаторів. Для складання індексу інтернаціоналізації будівельної галузі запропоновано 5 ключових абсолютних та відносних торговельно-інвестиційних показники [6]: експорт та імпорт в сфері будівництва, сума прямих іноземних інвестицій в Україну та з України в галузі будівництва, також експортна та імпортна квота в сфері будівництва. Планувалось задіяти більший обсяг вихідних даних, але у зв'язку з тим, що для деяких показників не було доступно інформації давніше за 2010 рік, необхідно було привести всі показники за аналогічний період 2010–2019 років.

З наведеної на рисунку 1 інформації видно, що загальна тенденція зростання та падіння співпадає із загальносвітовим трендом, хоча є деякі розбіжності у графіках, де у 2015 році, при хорошому зростанні експорту, імпорту, так само як і прями іноземні інвестиції у будівництво, демонстрували зменшення.

Прямі іноземні інвестиції в будівництво зростали, відповідно з усією галуззю, досягнувши свого піку в 2013 році, на відмітці 1.6 млрд. дол. США, та вже після цього, через події що відбулись в Україні та світі, обсяг інвестицій зменшився, і вже в 2019 році сягав рівня 830 млн. дол. США, що в свою чергу є мінімальним значенням за період з 2010 року.

Відносні показники зовнішньоторговельної, експортної та імпортної квоти в галузі будівництва пред-

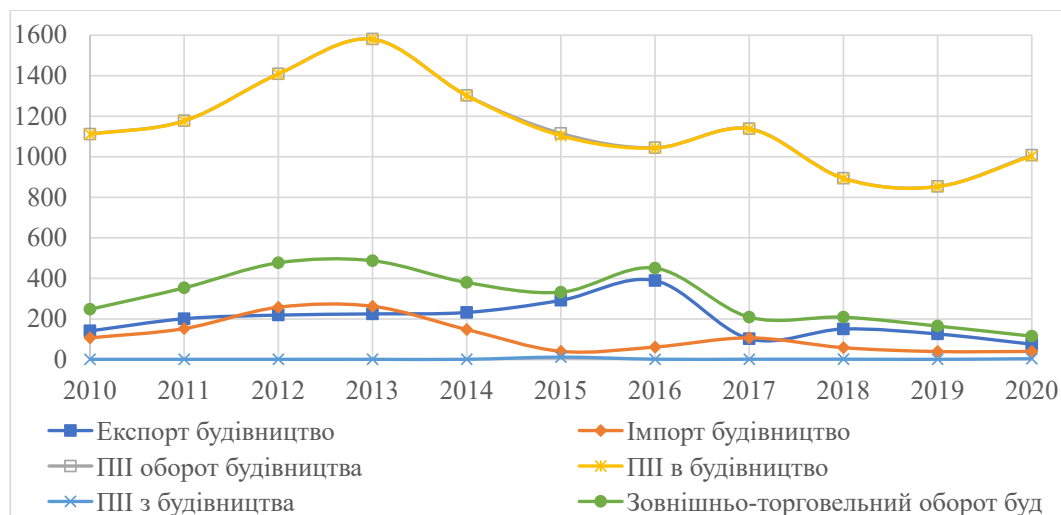

Рис. 1. Динаміка показників інтернаціоналізації в галузі будівництва, Україна, млн. дол. США, 2010–2020 рр.

Джерело: складено автором за [10; 11]

ставляють можливість зробити більш системні висновки [4]. З 2010 року до 2014 року, починаючи з показника 0.1%, експортна і імпортерна квоти демонстрували однакову динаміку. Починаючи з 2017 ми маємо тренд на спад, і вже на 2020 рік, всі показники впали до рекордно низьких для зовнішньо-торгівельної, експортної та імпоротної квоти, на відмітці 0.08%, 0.05%, та 0.03% відповідно [10]. Вже в 2017 році показники вийшли на досить класичне співвідношення значень, але через пандемію та кризу напівпровідників, останні роки згубним чином вплинули на будівельний ринок [7].

Як видно з динаміки індексу інтернаціоналізації (рисунок 2), показники галузі далекі від ідеальних, і перебувають у досить занепадомому стані, насамперед ситуація пов'язана з політичною ситуацією в країні, адже до 2013 року ринок збуту був переважно в країнах СНД, але після подій 2013–2014 року, виробникам різко довелося шукати нові напрями для вигідної торгівлі, але зіткнулися з дійсністю того, що їх продукція в переважній більшості неконкурентна, і від того, щоб показувати якісь обнадійливі результати, їм необхідно було зробити блискавичну реструктуризацію і модернізацію, чого більшість підприємств не вважали за необхідне, і надто затратне [3].

Важливим напрямом стимулювання експорту та експортного виробництва є комплекс заходів, вкладе-

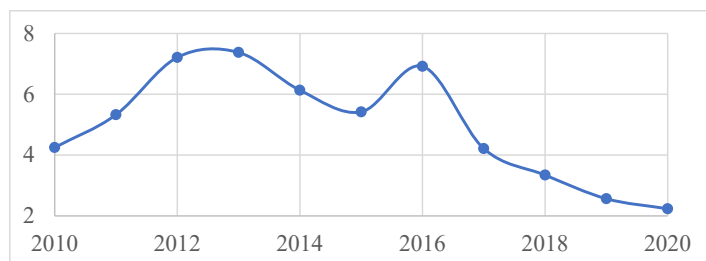

Рис. 2. Динаміка індексу інтернаціоналізації для будівельної галузі України, одиниці, 2010–2020 рр.

Джерело: розраховано автором

них у залучення прямих іноземних інвестицій в будівельну галузь. Політика залучення інвестицій передбачає створення спеціальних експортних зон, заохочення експорту через зниження податків для різного роду підприємств, від виробничих то консалтингових, та включити, в якості обов'язкової складової, наявність експорту продукції чи іноземного інвестування. Це безпосередньо впливає на масштабування бізнесу, збільшення потенціалу та розвиток існуючих технологій чи інвестування в технології майбутнього, рівно як і для розширення внутрішньої діяльності, та зрощування технічної та загальної бази, що в перспективі може дати потужний поштовх для розвитку будівельної галузі, і це свою чергу, буде сприяти розвитку всієї економіки в цілому. Хоча на даний момент через COVID-19 пряма бізнес-діяльність як на світовому, так і будівельному ринку зменшилась, що ставить під сумнів відновлення світової економіки впродовж декількох років, але після закінчення, це може стати тим самим вирішальним фактором, що дозволить невеликим гравцям, скориставшись своєю відносною легкістю до трансформацій, конкурувати з ветеранами бізнесу.

Стимулювання залучення прямих інвестицій в сферу будівництва вимагає умов реалізації будівельних проєктів. По перше – система видачі документів, за допомогою електронного порталу, що мінімізує вплив людської діяльності на реалізацію переміщення будівельних документів між структурними підрозділами компанії та або учасниками будівництва, але на сьогоднішній час це все у тестовому режимі [8]. А з іншого боку, в Україні вже реалізовані ряд законів, що поліпшують стан, такі як антирейдерський закон та закон скасувавши пайові внески.

Визначаючи фактори, що впливали на інтернаціоналізацію будівельної галузі, було виключено безліч важливих індикторів, які показували низьку кореляцію, серед яких були майже всі пілари глобального інноваційного індексу (ГІІ) та індексу глобальної конкурентоспроможності.

Причиною цього послужив непослідовний і суперечливий зв'язок, зумовлений в першу чергу тим, що методологія індексів глобальної конкурентоспроможності та ГП, а також розрахунку прямих іноземних інвестицій НБУ та Укрстату змінювалася кілька разів протягом останніх десяти років. Відштовхуючись від чого, для вимірювання кореляції показників з індексом інтернаціоналізації будівельної галузі України, було вирішено залишити лише фактори, принцип виміру яких не зазнав змін, але все ще був пов'язаний з рівнем інтернаціоналізації в будівельній галузі, до них віднеслися обсяг виробленої будівельної продукції (58. %), капітальні інвестиції у будівництво (54.5%), ВВП України (89.1%), а також деякі показники з ГП та ІГК, серед яких можна виділити показники політичного оточення (56.1%), інноваційних зв'язків бізнесу (62.6%), торгових тарифів (67.5%) та витрат на НДДКР (56.3%).

Наразі вже зрозуміло, що будівництво швидко змінюється і що найближчим часом з'явиться нова реальність світового ринку будівельних послуг, до якої мають бути адаптовані вітчизняні експортери-будівельні компанії. Це, звісно, матиме сильний вплив на профіль галузі та, відповідно, на тип її робочої сили [2].

В першу чергу, тренди на світовому ринку задаватимуть новітні технології, такі як «Мули», які переміщують важкі або небезпечні матеріали, та роботи, яким поставлено завдання, самостійно будують риштування або укладають цеглу. Використання дронів у будівельній індустрії продовжує залишатися однією з найбільш швидкозростаючих тенденцій, при цьому їх використання збільшується на 239% за рік. Ця технологія пропонує набагато більше застосувань, ніж просто аерофотозйомка, для нерухомості та комерційних робіт. Сучасні дрони використовуються для швидкого картографування великих територій на великі відстані, створюючи цінні повітряні теплові карти та теплові зображення. Сучасне програмне забезпечення для дрона надає в реальному часі оперативні дані, які можна використовувати для швидкого прийняття рішень, ще більше оптимізуючи весь процес будівництва. Більш просунуті можливості майбутнього використання включають моніторинг амортизації обладнання та включення штучного інтелекту (AI) для організації рухомого будівельного обладнання. Технологія блокчейн принципово змінює відносини в будівельній галузі – це потужний компонент у забезпеченні більш

безпечного та швидкого робочого процесу, який надає всім залученим сторонам доступ до підвищення продуктивності [9].

Українським будівельним підприємствам-експортерам варто звернути увагу на перспективні напрямки для успішного та випереджаючого зайняття найдинамічніших ніш світового будівельного ринку в найближчому майбутньому. Наприклад, у європейських державах у перспективі наступні 30 років продовжуватиметься розвиток політики орієнтованості на зелені технології, екологічне та активне житло, тому найкращим напрямком для інвестування будуть технології, пов'язані зі сталим будівництвом. Для досягнення успішної підприємницької діяльності в азіатському регіоні необхідно взяти до уваги затребуваний вектор на масове зведення житла за мінімальний відрізок часу для середнього класу, що росте, де перевагою може стати великий досвід панельного будівництва в Україні. Для північноамериканського ринку у великих містах очікується підвищений попит на висотні об'єкти з монолітного залізобетону та сталевих конструкцій, але також не менш затребуваним буде малоповерхове будівництво як для елітних екодружніх котеджів, так і для більш доступного житла із застосуванням технології 3D-друку. В незалежності від географічного напрямку експорту, конкурентним варіантом буде вкладення інвестицій у налагодження якісної інфраструктури об'єктів транспортного будівництва, оскільки очевидним є стрімке зростання попиту на нього у всіх кутках світу.

Висновки. Підсумовуючи можна стверджувати, що рівень інтернаціоналізації будівельного ринку України стрімко знижувався останні роки, що насамперед пов'язано з ситуацією у світі. Ситуація відсутності широкої представленості іноземних компаній на будівельному ринку України залишається проблемою, але все ж існують успішні прецеденти, що підтверджують потенціал для розвитку прямих іноземних інвестицій в даній індустрії за умови забезпечення прозорості, легкості та панування ринкових принципів конкуренції. Для підвищення обсягів експорту та збільшенні кількості іноземних інвестицій в Україну необхідно застосувати освоєнні та впровадження сучасних технологій, що в свою чергу дозволить компаніям вийти на ринки передових економік світу і запропонувати конкурентний продукт, з рештою зайняти відчутну частку світового будівельного ринку.

Список використаних джерел:

1. Гальчинський А.С. та ін. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції». Київ : ІВЦ Держкомстату України, 2004. 416 с.
2. Hang Yan, Nan Yang, Yi Peng, Yitian Ren. Data mining in the construction industry: Present status, opportunities, and future trends, *Automation in Construction*, 2020. Vol. 119. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.autcon.2020.103331>
3. Ільчук П.Г. Сутнісна характеристика інтернаціоналізації економіки України. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2014. № 794. С. 11–19.
4. Михайлишин Л.І., Побоїв О.А. Роль експортно-імпорتنних операцій при формуванні гео економічного і геополітичного вектора України. *Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ*. 2012. Вип. IV (48). С. 86–97.
5. Ietto-Gillies, Grazia, Seccombe-Hett, Tannis. What Do Internationalization Indices Measure? *Center for International Business Studies. Research papers in international business*. 1997. P. 6–97.
6. D Crosthwaite, The internationalization of British construction companies 1990–96: An empirical analysis, *Construction Management & Economics*. 1998. 16(4). P. 389–395.
7. Фісуненко Н.О. Підходи до дослідження стану будівельної галузі. Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи : матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 16-17 лютого 2018 року. Ужгород, 2018. С.40–43.
8. Шевченко М.М. Характер впливу економічної інтернаціоналізації як субпроцесу глобалізації на конкурентоспроможність галузей промисловості. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут". Серія "Технічний прогрес та ефективність виробництва"*. 2006. № 1. С. 83–90.

9. Faris Elghaish, M. Reza Hosseini, Sandra Matarneh, Saeed Talebi, Song Wu, Igor Martek, Mani Poshdar, Nariman Ghodrati. Blockchain and the 'Internet of Things' for the construction industry: research trends and opportunities, *Automation in Construction*. 2021. Vol. 132. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.autcon.2021.103942>

10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua

11. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <https://bank.gov.ua>

References:

1. Galchinsky A.S. and others (2004) Strategy of economic and social development of Ukraine (2004–2015) "Through European integration". Kyiv: IPC of the State Statistics Committee of Ukraine, 416 p.

2. Hang Yan, Nan Yang, Yi Peng, Yitian Ren (2020) Data mining in the construction industry: Present status, opportunities, and future trends, *Automation in Construction*, vol. 119. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.autcon.2020.103331>

3. Ilchuk P.G. (2014) The essential characteristics of the internationalization of Ukraine's economy. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"*, no. 794, pp. 11–19.

4. Mikhaïlshin L.I., Poboyiv O.A. (2012) The role of export-import operations in the formation of the geoeconomic and geopolitical vector of Ukraine. *Scientific Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute of KNTEU*, vol. IV (48), pp. 86–97.

5. Ietto-Gillies, Grazia. Seccombe-Hett, Tannis (1997) What Do Internationalization Indices Measure? Center for International Business Studies. Research papers in international business, pp. 6–97.

6. Crosthwaite D. (1998) The Internationalization of British Construction Companies 1990–96: An Empirical Analysis, *Construction Management & Economics*, 16(4), pp. 389–395.

7. Fisunenko N.O. (2018) Approaches to the study of the state of the construction industry. Ensuring sustainable economic development: problems, opportunities, prospects: materials add. International. scientific-practical conf., Uzhhorod, February 16-17, pp. 40–43.

8. Shevchenko M.M. (2006) The nature of the impact of economic internationalization as a subprocess of globalization on the competitiveness of industries. *Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute". Series "Technical progress and production efficiency"*, no. 1, pp. 83–90.

9. Faris Elghaish, M. Reza Hosseini, Sandra Matarneh, Saeed Talebi, Song Wu, Igor Martek, Mani Poshdar, Nariman Ghodrati (2021) Blockchain and the 'Internet of Things' for the construction industry: research trends and opportunities, *Automation in Construction*, vol. 132. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.autcon.2021.103942>

10. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. Available at: www.ukrstat.gov.ua

11. Official site of the National Bank of Ukraine. Available at: <https://bank.gov.ua>